

TANULMÁNYOK

A tanítóképzés küldetése és szerepe a közoktatásban, különös tekintettel a rendszerváltás után

KOVÁTS-NÉMETH MÁRIA

Lehet-e egy intézménynek olyan küldetése, amely évszázadok óta ma is példa? A tanítóképzés Mária Terézia uralkodói rendelkezése, az 1777-ben megjelent Ratio Educationis megjelenésével kezdődött. Ennek a 47.§-a az anyanyelvi iskolák szükségességét és azok hasznát hangsúlyozta: *az anyanyelvi iskolákkal, melyek a közoktatási szervezet egyik ágát alkotják, „a legnagyobb lelkiismeretességgel kell törődni”, főképp amiatt, „mert bennük elkövetett legkisebb hanyagság is megingatja az oktatás és nevelés egész épületének alapját, megakasztja, sőt egészen megakadályozza, hogy később a közre áradjon a magasabb tudományok sok-sok haszna... Ezért irányításukban különleges gonddal kell foglalkozni mindazzal, ami sajátosan az oktatásra, illetve az erkölcsös magatartásra vonatkozik.”*¹ Éppen ezért az volt a legfontosabb, hogy a tanítók, akiket ezeknek az iskoláknak az élére állítottak, a tanítás útját-módját jól elsajátítsák, majd meghonosítsák, és folyamatosan fenntartsák az ország különböző részein lévő kiemelt anyanyelvi iskolákban. Ezek a kiemelt iskolák voltak a normaiskolák. Normaiskolák, mert példaként álltak a többiek előtt, mert szélesebb és alaposabb oktatást folytattak, mert ezek, mint a tanítók nevelőkertjei, a „kiképzés” mellett a gyakorlati tevékenység elsajátítására is nagy hangsúlyt helyeztek a tanítói hivatás betöltéséhez. E gondolatok jegyében vizsgálom az oktatáspolitikai célkitűzéseket és feltételeket a tanítóképzés gyakorlatában, „fejlődésében” az Eötvös József nevével fémjelzett 1868. évi 38.tc., gr. Klebelsberg Kunó, majd a keleti modellt megvalósító Ortutay Gyula tevékenysége nyomán. Tanulmányomban azonban a fő hangsúlyt az *1995-ben bekövetkezett változásra*, s az ezt követő időszakra helyezem.

1. A normaiskolától a középszintű tanítóképző intézetig

Az 1777-i és az 1806-i Ratio Educationis alapján szervezett normaiskolák konkrét működési rendjéről, az elsajátítandó tananyagról jegyzőkönyvek – például Győrben a „*Protocollum - der Präparenden*” – tanúskodnak². A 2-3 hónapig tartó tanfolyam elvégzéséről szóló „*bizonyosságlevél*” pontosan meghatározta, hogy melyik „*ludimagister*” vagy „*Schulmeister*” milyen iskolában taníthat (falusi, kisebb vagy

¹ *Ratio educationis*. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta: Mészáros István, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 307-308. o.

² *Protocollum ad Magisterias Präparandorum de anno 1778-1858*. Győr. 1-64. o.

nagyobb városi iskolában), illetve 1786-tól már differenciálta is a mestereket a következő címekkel: „*képesítve a triviális iskolára*”, a „*nemzeti iskolára*”, „*a nemzeti iskolák első és második osztályára*”, „*segédtanítónak alkalmas*”. A tanítás nyelvében váltakozott a német és a latin, s jelen volt a magyar nyelv is. A magyar nyelv használatát az 1806-i Ratio Educationis teszi egyértelművé, miszerint mindegyik tanítónak kell a „*hazai nyelvet*”, sőt a városi iskola élén álló rektornak „*a városi lakosság anyanyelvén kívül magyarul is tudnia kell*”.³ A tanításra előkészítendő személyeket pedig Győrben Halper Mihály 1806-ban heti 10 órában: „A Tanítás módjára (3 óra), A Nyelvtanítás és közönséges életben előforduló írásbeli feltételekre (3 óra), Ékes- és helyesírásra (2 óra), valamint Számvetésre (2 óra) oktatta.”⁴ A tanítóképzés intézményesülése hazánkban a 19. század elején kezdődött meg.

A képzés közel 50 éven át a két Ratio szellemének megfelelően gyakorlatorientált volt. Az alsó szintű iskolai tanítás felkészítésében az 1827. évi november 13-án kiadott 28.832. sz. rendelkezés alig hozott változást, a „*tanítóképző tanfolyam*” tárgyait csak a *hittan* tanításával bővítette. A tanfolyamok fő célja továbbra is: *a gyakorlatias módszertani jellegű tudomány, a normaiskolai gyakorlatias nevelés- és oktatástan tanítása, és a hagyományos valláserkölcsei értékelméletre alapozott nevelési cél megvalósítása volt.*

A népoktatási reform első lépése az volt, hogy a normaiskolai tanfolyami képzést az *1842. október 26-ai királyi rendelettel* – a tanulmányi alapból létrehozott –, az 5 római katolikus tanítóképző intézet (Pest, Szeged, Miskolc, Érsekújvár, Nagykánizsa) szervezése felváltotta. A Helytartótanács Tanügyi Bizottsága által készített „*Magyarország elemi tanodáinak szabályai*” című rendelkezés 1845-ben lépett életbe. A rendelet az elemi iskolát két részre osztotta: az alsó elemi két évfolyamos, a felső elemi háromosztályos. A képzés anyanyelven folyt, de a gimnáziumba készülőknél latint is tanítottak. *Ezért a rendelet előírta, hogy tanítónak csak az nevezhető, aki tanítóképzőt végzett.* A normaiskolákból ezután folyamatosan önállóvá váltak további tanítóképzők. Győrött a Mesterképző felállítására 1847-ben került sor.

A tanítóképző intézetek újjászervezését az 1856. január 20-án megjelent hivatalos állami rendelkezés, a Bestimmungenen für die katholischen Praparanden-Curse Lehrerbildungs Anstalten in Ungarn rendelte el. Ez előírta, hogy a férfiak számára 11 tanítóképzőt – Pest, Esztergom, Pécs, Sopron, Győr, Nagyszombat, Besztercebánya, Kassa, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Kalocsa – és Pesten 1 tanítónőképzőt kell állítani. Ennek megfelelően 1856 őszén r. k. képző kezdte meg működését Kassán, Nagyváradon, Besztercebányán, Szatmárnémetiben, Sopronban, Kalocsán, valamint az első tanítónőképző Pesten; újjászervezve folytatta munkáját

³ *Ratio educationis.* Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta: Mészáros István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 307-308. o.

⁴ Kovátsné Németh Mária: *A győri tanítóképzés kronológiája.* In: Óvó- és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei. Tanító- és Óvóképző Főiskolák Kollégiuma, Debrecen, 1996. 79. o.

az egri, a pécsi, az esztergomi képző. 1857-ben r. k. képző nyílt meg Nagyszombatban, református Sárospatakon, és evangélikus Szarvason. 1858 ősztől működik r. k. képző Csíksomlyón; református Pápán és Nagyenyeden; evangélikus Felsőlövön, Sopronban, Segesváron, Besztercebányán, Medgyesen, Brassóban, Nagyszebenben (német nyelvű), valamint 1859-ben Nyíregyházán, amely 1873-tól Eperjesen folytatta a tevékenységét. 1864-ben Sopronban az Orsolyita tanítónőképző, 1865-ben Balászfalván a román tannyelvű görög katolikus, és Nagyszebenben a német tannyelvű evangélikus tanítóképző nyitotta meg a kapuit.⁵

1.1. A tanítóképzés az 1868. évi 38.sz. törvény szellemében

Az 1868. évi XXXVIII. tc. a hazai népoktatás egészéről rendelkezett. A népoktatásról szóló törvényt a kiegyezés után Eötvös József előterjesztése alapján 1868 decemberében fogadta el az országgyűlés. Az iskolafenntartók köre Eötvös nagyjelentőségű népoktatási törvénye nyomán 1868-tól teljesedik ki. E törvény kiemelkedő jelentőségű a magyar népoktatás történetében, mert az iskolakötelezettség érvényességével valamennyi városi és falusi kisiskolát hatosztályos iskolává kellett fejleszteni. A falvakban ugyan csak egy tanító foglalkozott a hat osztály diákjaival, de a városi elemi iskolák minden osztálya számára külön tanítót írt elő a törvény. A józan egyensúlyteremtő kultúrpolitikus kisebbség-politikája példaértékű. A népoktatás tanítása nyelve ugyanis a népoktatás törvénye szerint a tanulók anyanyelve.

Eötvös József az 1868. évi 38. tc. alapján elrendelte, hogy a már működő tanítóképzők mellé szükséges állami intézeteket állítani. A törvény 20 állami tanítóképző szükségességét a fiúk, és 10 állami tanítónőképző alapítását írta elő a lányok számára a tankötelezettség bevezetésével egyidőben. A történelmi Magyarországon eddig közel 30 tanítóképző működött, többségében felekezeti jelleggel. Mindegyik képezdének egy gyakorló iskolával kell rendelkeznie, melyben a növendék-tanítókat a tanítási gyakorlatra képezik, és a tanintézetekhez legalább 2 holdnyi kertnek kell csatlakoznia, hogy a növendékek a földművelésben, a gyümölcs- és szőlőtermesztésben gyakorlati oktatást kapjanak. A tanári személyzet egy igazgatótanárból, legalább két rendes, egy segédtanárból és a gyakorló iskolákban működő egy tanítóból áll.

A képezdei tanfolyam 3 év. A törvény külön paragrafusban rendelkezik a tanítónő-képezdekről. A tanítónőképző tanulmányi ideje 3 év. A tanítónőket képező intézetben a férfi tanárokon kívül a női tanulmányokra kellő számú és képzettségű tanítónőt kell alkalmazni. A tanítónőket képező intézetek köteles tantárgyai hasonlóak a tanítóképezde tárgyaihoz, a különbözőség a női élethivatásra való felkészítésben mutatkozik meg.

Az Eötvös törvény nyomán a győri tanítóképző intézet a törvény megjelenését követő tanévben már 3 évfolyamú középszintű képzőként folytatta a tevékenységét.

⁵ Kováts-Németh Mária, 2017, 145. o.

Az új képzésben példaértékűen realizálódott dr. Zalka János megyés püspök tervei alapján az eötvösi koncepció. A törvény 16 kötelező blokkja a képzőben 19, *majd a 4 éves tanítóképzésben 28 tárgyon keresztül valósult meg*. A tanítóképzés ma is érvényes sajátosságainak megfelelően a tanítók igen széles tantárgyi struktúrában kaptak felkészítést a leendő hivatásukra. A 28 tantárgy 21%-át neveléstudományi, 23%-át a természettudományi, és 18%-át a művészeti tárgyak tették ki. A neveléstudomány területén *önálló stúdiumú volt a neveléstörténet, neveléstan, iskolaszervezet, tanítási módszertan, a lélektan és a test-, illetve egészségtan*. Mind a négy évfolyamon oktatták az *éneket, az orgonát, a hegedűt és a rajzolást*.

1.2. „Egy nemzetet nemzetté éppen kultúrája, közös szellemisége és értékfelfogása avat!”

A trianoni veszteség következtében az ország újjáépítésében gr. Klebelsberg Kuno a szellemi építkezést alapvetőnek tartotta, ahogy ezt az idézett hitvallása is alátámasztja. Ebben a szellemi építkezésben központi szerepet kapott az iskolarendszer megújítása, az iskolák gyarapítása. Az öt évfolyamos tanítóképzést az 1923. augusztus 8-án kiadott rendelettel megerősítette az öt évfolyamú tanterv, valamint az 1925-ben megjelent utasítások. A tanítóképzés feladata: *a népiskolai tanítók képzése*. Az elmélet és gyakorlat összhangjára nagy gondot fordítottak, mert megszűnt a korábbi kétéves tanítási gyakorlat a képesítő vizsga előtt. Kornis Gyula hangsúlyozta: *„Az egész tantestület együttes munkája biztosíthatja csak a tanítóképzés célját, mely nem a sok anyag feldolgozása, hanem az ismeretszerzés helyes módja és az öntevékenység megindítása.”*⁶

A Győri Magyar Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet első igazgatónője a 20. században 1902 és 1921 között a tétli születésű Karsay Jolán, aki a győri tanítónőképzőben tanult, Kasztner Janka mellett segédtanító, majd öt évi munka után az állami polgári leányiskola igazgatója Győrben. A gyakorlati tapasztalatok után *a Tanítónőképző-Intézet igazgatói kinevezését pályázat útján nyerte el*. A kor követelményeinek megfelelően igazgatóként a növendékek pályáját meghatározó tantárgyakat – *a Népiskolai módszertant, a Neveléstant, a Gyakorlati tanítás és bírálat* – tanította. A már négyéves képzőkben az elméleti tevékenység mellett középpontba került a *gyakorlati tanítás és hospitálás*. Példaértékű az iskolai gyakorlat elemzéséhez készült szempontsor, mely a tanítói pálya nélkülözhetetlen követelményeit tartalmazza: 1. *Modor* (fellépés, magatartás, előadás); 2. *Tanmenet* (ismétlés, átmenet, az új anyag elrendezése); 3. *Tanalak* (kérdések, feleletek, szemléltetés, értelmezés, bizonyítás); 4. *Általános tanítási elvek* (nyelvezet, fegyvel-

⁶ Kornis Gyula: *Magyarország közoktatástügye a világháború óta*. Budapest, 1927. 457. o.

mezés, a tanító készülsége, a tanulók fejlettségének figyelembevétele, vallásos, hazafias szellemű érzület).⁷

Az 1925/26-os tanév látható, tapasztalható eredményeket hozott az ország és a tanítóképzés életében szellemi és anyagi téren egyaránt. A két világháború közötti korszak meghatározó *nevelési feladatai a valláserkölcösös, a hazafias, az érzelmi és családi nevelés, a szociális és testi nevelés* voltak. Ezek megvalósításáról a Vallás- és Közoktatásügyi m. Királyi Minisztérium 45.379/925. sz. rendelete alapján az ismét megjelentetett értesítők részletesen beszámoltak. A hazafias nevelést szolgáló ünnepek – október 6. aradi vértanúk; november 7. Kossuth; november 30. Széchenyi; március 15. a szabadság ünnepe; április 18. Rákóczi F.; május utolsó vasárnapja a Hősök ünnepe; június 4. Trianoni veszteség – részletes tartalmát is közzé tették. A szociális és testi nevelést a gyorsan szaporodó és gyümölcsöző egyesületek és a sportkörök tevékenysége gazdagította.

Az 1926-os évben a *győri kir. kat. tanítóképző* 30 helyére 130 kérvény érkezett. *Az állami tanítónőképző intézet ebben az évben ünnepelte a jubileumát a fennállása 50. évfordulója alkalmából.* Ekkor emléktáblát helyeztek el a Megyeház utcai épület falán gr. Széchenyi Istvánnak a tanítói hivatást méltató gondolataival: „*Ti vagytok meghíva egy sarjadék népet megmenteni, MerjeteK nagyok lenni, Ti, kik valami jobbra vagytok meghíva... Kik egy szebb jövőnek lehetnek urai.*” Az emléktáblába bevésett sorok akkor az intézet jelmondatává váltak, amelyek a két világháború között valóban a „munka iránytűje” volt, s az emberi méltóság tiszteletét fejezték ki. Széchenyi gondolatai ma is igazak, ma is olvashatók az intézmény falán.

A tanítóképzésre, mint a magyar nép nevelésének alapintézményére, nagy figyelmet fordított a két világháború között a művelődésügy. Gróf dr. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter többször meglátogatta a győri képzőket. 1925. február 10-én Dsida Ottó tankerületi kir. főigazgató kíséretében meglátogatta az állami tanítónőképző-intézet több osztályát, meghallgatta a növendékek feleleteit, s „maga is intézett hozzájuk kérdéseket”. Megtekintette az internátus helyiségeit, a nappali szobákat, a hálótermeket, s „megízlelte az aznapi ebédet”, majd hivatalos leiratban rögzítette a tapasztaltakat, miszerint „*a tanulmányi rend és nevelési szellem teljes mértékben megfelel a kívánalmaknak, amelyek alapján helyes szellemi és erkölcsi vértetéKséggel felruházott tanítógeneráció kibocsátása várható*”. – idézte Berényi Irén igazgató.⁸

„*Egy nemzetet nemzetté éppen kultúrája, közös szellemisége és értékfelfogása avat!*” Ezt az értékrendet valóSították meg a képző tanárai és igazgatói a tanítványokkal. OrszágSZerte, s a győri képzőkben is elindultak a nyári *népművelődési tanfolyamok* a végzett tanítónók számára, s tovább gyarapodtak az *önképzőkörök*: Ifjúsági önképzőkör, Ifjúsági Mária-Kongregáció, Ifjúsági Vöröskereszt-csoport,

7 *A Győri M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet XIV. Értesítője az 1909-10. tanévről.* Szerkesztette: Karsay Jolán igazgatónő, Győr, 1910.

8 Kovátsné Németh Mária, 1998. 77. o.

Sirály sportkör az állami tanítónőképzőben, s Tulipán sportkör az Orsolyitáknál. A katolikus tanítóképzőben a *Mária-Kongregációt* dr. Villányi Viktor kisszeminariumi tanulmányi felügyelő vezette. A *Kisfaludy Károly-önképzőkörben* a tanári testület valamennyi tagja szakosztályt működtetett. A 460. sz. dr. *Karácson Imre cserkészcsapat vezetője* Polesinszky Béla parancsnok és Polesinszky Jenő volt.⁹

A tanítóképzés akadémiai tervei Hóman Bálint kultuszminiszter nevéhez fűződnek. A gyakorlati középiskoláról szóló 1938. évi XIII. tc. és a népiskolai tanítóképzésről rendelkező 1938. évi XIV. tc. alapján a tanítóképző intézetek 4 évfolyamos liceummá és két évfolyamú tanítóképző-akadémiává alakultak.

1.3. Az 1948: XXXIII.tc. következményei

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 8.000/1948. V.K.M. számú rendeletét a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő *vagyon tárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában* rendelkező 1948: XXXIII.tc.-et 1948. június 16-án az országgyűlés elfogadta. A törvény nyomán Győr mindhárom tanítóképző intézménye átalakult, illetve a Szent Orsolya rend iskolája megszűnt.

Az első képesítő-vizsgálat *témakörei* hűen szemléltetik a megváltozott körülményeket, nevelési célokat:

- A *Neveléstudomány* témaköréből egy tétel volt: A tanító pedagógiai szerepe a szocialista társadalom kialakításában.

- A *Magyar nyelv és irodalom tétele*: A polgári és a szocialista irodalom jellemzése és értékelése.¹⁰

Az államosítással egy Európára jellemző és a sajátosan magyar, Szent István-i értékrenddel működő iskolarendszer szűnt meg. Az Európára jellemző kereszténység vállalását a kommunista-szocialista diktatúra a hitoktatás megszüntetésére való erőszakos törekvéssel szinte kioltotta. A Közép-európai magyar iskolarendszert felváltotta a keleti modell, megszűntek a hat- és nyolcosztályos, két-három nyelv oktatását színvonalasan megvalósító gimnáziumok. A rendszer eltörölte mindazokat az ifjúsági szervezeteket, amelyek a megelőző 100 évben létrejöttek, kiteljesedtek, gazdag kultúrát és értéket képviseltek. Minden időben sajnálatos, ha „*az emberi méltóság – amely tiszteletet, nagylelkűséget és szolgálatot követel – kritériumának helyébe a hatékonyság, a használhatóság és a hasznosság lép: a másikat nem annak alapján értékelik, hogy kicsoda valójában, hanem annak alapján, mit birtokol, tesz és termel. Ez az erős hatalma a gyenge felett.*” (Szent II. János Pál)

⁹ Kovátsné Németh Mária, 2008. 79. o.

¹⁰ Kovátsné Németh Mária, 2008. 86-87. o.

2. A felsőfokú tanítóképző intézettől a tanítóképző főiskoláig

A magyar tanítóképzés az 1958. évi 26. sz. törvényerejű rendelettel vált felsőfokú intézménnyé. A korábbi középszintű tanítóképzés átszervezése együtt járt az intézmények száma csökkenésével. A szeptember 6-án közreadott rendelet meghatározta az új képzők feladatát. „*A Tanítóképző Intézet feladata az általános iskola I-IV. osztálya számára, az Óvónőképző Intézet feladata az óvoda számára művelt, hivatásukat értő és szerető, kommunista világnézetű és erkölcsű tanítók, illetve óvónők képzése.*” A rendelet alapján 11 városban nyitotta meg kapuit 1959 szeptemberében az érettségire épülő három évfolyamú felsőfokú tanítóképző intézet (1. fotó). Az eseményről a győri képző 1965-ben megjelent évkönyve a következőket jegyzi: 1959. szeptember 14-én a személyi és tárgyi feltételek biztosítása után ünnepélyes keretek között Komócsin Zoltán, az MSZMP Központi Bizottságának póttagja, a megyei és városi párt- és tanácsszervek, tömegszervezetek képviselőinek jelenlétében megnyílt Győr Felsőfokú Tanítóképző Intézete, „*hogy betöltve kitűzött feladatát: széleskörű, művelt, hivatásukat értő és szerető kommunista világnézetű és erkölcsű tanítók képzését*” valósítsa meg.¹¹ A cél érdekében már szeptember 27-én megalakult az intézeti pártszervezet, október 12-én pedig a KISZ-szervezet. Az új intézményben 24 főállású tanár és 2 félállású nevelő kezdte meg pályáját. Az oktatók két *szakcsoportban* (2. fotó) tevékenykedtek: az I. szakcsoport a pedagógiai, természettudományi és nyelvi tárgyakat, a II. szakcsoport a művészeti és testnevelési tárgyakat oktatta. A szakcsoportok száma 1965-re már tagolódott, a hat szakcsoport sorrendje: marxizmus-leninizmus, pedagógiai, irodalmi és nyelvi, természettudományi, ének-zenei és rajz-kézimunka szakcsoport. Az első államvizsga az 1961/62-es tanévben volt. A győri képző lett a Pécsi Pedagógiai Főiskola és a Soproni Óvónőképző Intézet levelezős hallgatóinak is a területi konzultációs központja. Ez év őszén alakult meg a hallgatói *csoportokat patronáló tanárok munkaközössége, a tudományos bizottság, a diákjóléti bizottság, a kollégiumi tanács és a kulturális bizottság.*

A Győri Tanítóképző Intézet tanácsa *1962. november 3-án tárgyalta* a tanítóképző intézetek továbbfejlesztésére – főiskolai szint, tanszéki rendszer – vonatkozó terveket, a valóság azonban: tanári lelkesültség, központi döntés. A tanítóképzés kontra tanárképzés erősítésének kérdése időrövidőre fellángolt. *Az 1964-ben, 1970-ben és 1973-ban megjelent tantervek folyamatosan megerősítették a tanítóképzés felsőfokú szakiskola jellegét.* A képző tantárgyainak összehasonlító elemzése tanulságos, például 1973-ra a marxizmus-leninizmus tantárgyi óraszám 273-ra emelkedett, a pedagógiáé és a pszichológiáé 140-140-re csökkent; de volt úttörővezetés,

¹¹ Évkönyv, 1965, 6. o.

népművelés, oktatástechnika. Jelentős volt a módszertan, az ének-zene, a rajz-művelődéstörténet, valamint az iskolai gyakorlat.¹²

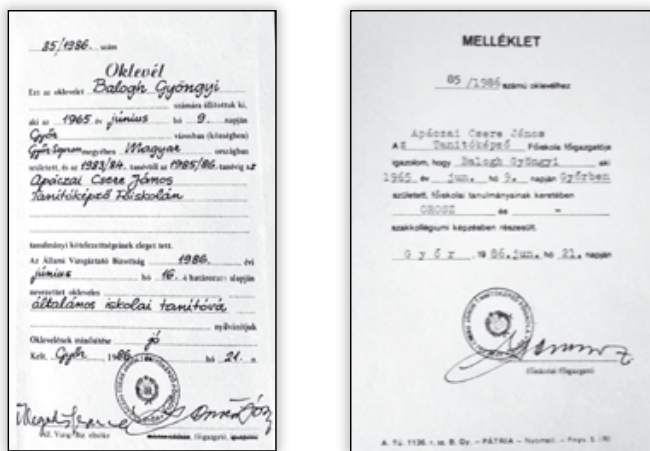
1-2. fotó

1975 szeptemberétől a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1974. évi 13. sz. rendelete alapján *Budapesten, Győrben, Jászberényben és Kaposváron a korábbi intézetek főiskolaként folytatták tevékenységüket.* (3. fotó) Győrben 1975. szeptember 10-én a Kisfaludy Károly Színházban az avató ünnepségen Pálmai Kálmán miniszteri főtanácsos a következőket hangsúlyozta: „A tanítóképző intézetek főiskolai rangra emelése fordulópont a hazai pedagógusképzés történetében. A színvonal emelését társadalmunk gazdasági és kulturális fejlődése tette szükségessé, lehetővé pedig a tanítóképző intézetekben folyó eddigi tartalmas munka eredményeként válhatott”.¹³ A főiskolákon létrejött az új szervezeti felépítés, s a tanszéki rendszer. A következő év szeptember elsejével életbelépő tanterv az oktatási miniszter 130/1976./M.K.14./OM sz. utasítása a tanárképző és tanítóképző főiskolák, továbbá az óvónőkészítő intézetek nappali és levelező tagozatára vonatkozott, miszerint az *általános iskolai, óvodai pedagógusképzők* célja: „Kommunista világnézetű és erkölcsű, hivatásukat értő és szerető általános iskolaitanítók, szaktanárok és óvónők képzése, akik eredményesen alkalmazható szaktudományi és pedagógiai műveltség birtokában vannak, és az állandóan növekvő ismeretek önálló megszerzésének képességével rendelkeznek.” A képzésben bevezetésre került a *szakkollégium* (4. fotó), minden hallgató köteles volt a szakkollégium 2 tantárgycsoportjából – a) pedagógia, népművelés, könyvtár, b) orosz nyelv, ének-zene, rajz, technika, testnevelés – egyet-egyét választani.

¹² Kovátsné Németh Mária, 2008. 90-92. o.

¹³ Markó Endre, 1984. 82. o.

Az 1980-as évtized új tantervvel indult, amely jelentősen mérsékelte a tantárgyak és a szakkollégiumok számát, s bevezették a fakultatív speciálkollégiumokat. A tartalmi korszerűsítő munkálatok mellett országshozta a látványos szervezeti változások voltak a jellemzők. Győrben 1982-ben a tanítóképző és a műszaki főiskola ideológiai tárgyak oktatói csoportosításával létrehozták a Marxista-leninista Intézetet. 1985-ben a Soproni Óvóképző Intézetet az Apáczai Csere János Tanítóképző Intézethez csatolták. Ezzel az integrációval az óvóképző automatikusan főiskolai rangot kapott.

3-4. fotó

3. A tanítóképzés a 158/1994. (XI. 17.) Korm. rendelet függvényében

A rendszerváltás jelentős tartalmi és szerkezeti változásokat eredményezett a tanítóképző főiskolák életében. A 3 éves tanítóképzők 4 éves oktatási formákat indítottak, elsőként az idegennyelv-oktató tanítóképzést, majd a művelődésszervező szakot, és így tovább.

3.1. A négyéves főiskolai tanítóképzés

A tanítóképzés máig meghatározó reformja az 1995/96-os tanévben bevezetett új tanterv¹⁴. Tartalmában 10 választható műveltségterülettel gazdagodott, amely a 6-12 éves korosztály nevelési-oktatási feladatainak ellátására készíti fel a jelöltet, szerkezetében pedig lényeges változás, hogy a tanítóképzés 4 éves lett.¹⁵ A négy-

¹⁴ A tanterv a 158/1994. (XI. 17.) Korm. rendelet a tanító, a konduktor-tanító és az óvodapedagógus alapképzésben a képesítési követelményei alapján készült.

¹⁵ A „tanító” szak, amelyen szerzett képesítés jogosít az iskolai oktatás 1-4. osztályában - az idegennyelv-oktatásának kivételével - valamennyi műveltségi terület (tantárgy) oktatási-nevelési feladatainak az el-

éves tanítóképzésen a bolognai folyamat¹⁶ szabályai sem változtattak Magyarországon, sőt az új évezred integrációi, majd a legkülönbözőbb szerkezeti változtatások sem.

Mi a probléma? A tanítóképzés funkcióvesztése, köztes állapota, identitásváltsága.

3.1.1. Vizsgáljuk meg az 1995-ös döntés okait! Hunyadi György 1997-ben jogosan hangsúlyozta, hogy „a közoktatás területén felbomlott a korábbi évtizedek iskola-rendszere. ... A középiskola nevelési-oktatási feladatvállalásának ez a módosulása értelemszerűen kihat a korábban egyöntetűen nyolcosztályos általános iskolára.”¹⁷ Ugyanakkor izgalmas, hogy a megújulás lehetőségét kínáló Magyarországon több tekintélyes szakember sürgette az Európához való felzárkózást, elfeledve, hogy az iskola révén is, már akkor is 1000 éve Európában voltunk, s jó iskoláztatási hagyományokkal rendelkezünk.¹⁸ Az innováció volt akkor is a kulcsszó. A Soros-kuratórium „évente több mint egymilliárd forintot pumpált a rendszerbe... A közoktatási program rendszerében számos kiadvány jelent meg (Soros Füzetek), és az alapítványnak köszönhetően megyei és iskolai központokban országos innovációs hálózat alakult ki. Ez a hálózat aktív részt vállalt később a NAT implementációjában.”¹⁹ Tény az innováció kiteljesedése különböző szellemi és anyagi forrásból. S tényként kell kezelnünk a tucatnyi vita után az 1995-ben megjelent Nemzeti Alaptantervet.

Az alapkonceptiót az 1. és a 2. táblázatban szemléltetjük, melyek tanulmányozásával egyértelmű, hogy az 1995-ben megjelent Nemzeti Alaptanterv *hatosztályos* alapiskolára és a 16 évig tartó tankötelezettség megvalósítására készült. A műveltség területek megoszlását az 1-4. és az 5-6. osztályban %-os arányban, természetesen a 7-10 osztályokra is megosztottan javasolja. Tehát a tanítóképzés először jogosít az 1-4. osztályban való és az 5-6. osztályban a választott műveltség terület tanítására is. A végzetek képesítése természetesen tanító.

1. táblázat. Az 1-6. évfolyam műveltségi területei aránya

Műveltségi terület	%-os arány az 1-4. évfolyamokon	%-os arány az 5-6. évfolyamokon
Anyanyelv és irodalom (magyar nyelv és irodalom, kisebbségi nyelv és irodalom)	32-40	16-20
Élő idegen nyelv	–	11-15
Matematika	19-23	16-20
Ember és társadalom	4-7	5-9

látására, valamint az 5-6. osztályban legalább egy (megnevezett) műveltségi területen az oktató-nevelő munkára.

¹⁶ A Bologna-folyamat, Berlin 2003: „Az Európai Felsőoktatási Térség megvalósítása.”

¹⁷ Hunyadi György, 1997. 26. o.

¹⁸ Kovátsné Németh Mária, 2000. 148-149. o.

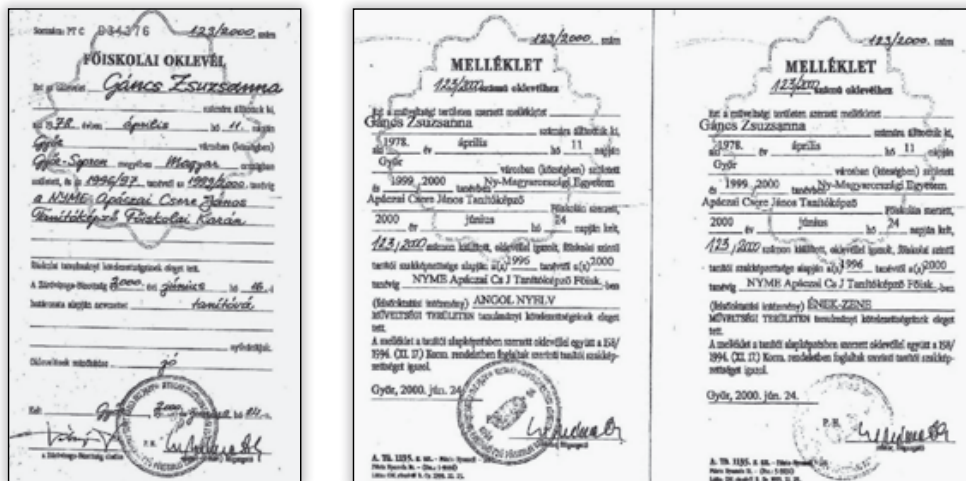
¹⁹ Báthory Zoltán, 2001. 118-119. o.

Műveltségi terület	%-os arány az 1-4. évfolyamokon	%-os arány az 5-6. évfolyamokon
Ember és természet	5-9	8-12
Földünk és környezetünk	–	–
Művészetek	12-16	12-16
Informatika	–	2-4
Életvitel és gyakorlati ismeretek	4-7	5-9
Testnevelés és sport	10-14	9-13

2. táblázat. A 7-10. évfolyam műveltségi területei aránya

Műveltségi terület	%-os arány az 7-8. évfolyamokon	%-os arány az 9-10. évfolyamokon
Anyanyelv és irodalom (magyar nyelv és irodalom, kisebbségi nyelv és irodalom)	11-13	11-13
Élő idegen nyelv	9-12	9-13
Matematika	10-14	10-14
Ember és társadalom	10-14	10-14
Ember és természet	16-22	15-20
Földünk és környezetünk	4-7	4-7
Művészetek	9-12	9-12
Informatika	4-7	4-7
Életvitel és gyakorlati ismeretek	6-10	5-9
Testnevelés és sport	6-10	6-10

3.1.2. Hasonlítsuk össze az elmúlt közel 25 év tanterveiben a műveltségi területek és a követelmények megjelenését a 3-4. táblázat alapján! A 3. táblázatban a közös értékek megfogalmazása fokozatosan megfontoltabb. A műveltségi területek száma változatlanul 10 (4. tábl.), nem az európai csoportosítással harmonizál, hanem az 1994-ben kiadott rendelettel. A változatlan minősítést, szakvégzettséget az 5-6. számú fotón szemléltetem a diplomával és a diploma mellékletével a választott műveltségterület elvégzését.

5-6. fotó

3. táblázat. Az iskolai nevelés-oktatás közös értékei, NAT 1995-2012

NAT 1995 (130/1995)	NAT 2003 (243/2003) NAT 2007 (202/2007)	NAT 2012 (110/2012)
<ul style="list-style-type: none"> • Demokratizmus • Humanizmus • Egyén tisztelete • Közösségi érdekek • Nemzeti azonosságtudat • Szolidaritás • Európai értékrend • Népek, nemzetek, nemzetiségek egyenlősége • Globális problémák megoldása 	<ul style="list-style-type: none"> • Demokratizmus • Humanizmus • Egyén tisztelete • Közösségi érdekek • Nemzeti azonosságtudat • Szolidaritás • Esélyegyenlőség • Európai értékrend • Népek, nemzetek, nemzetiségek egyenlősége, környezeti, gazdasági fenntarthatóság, társadalmi felelősségtudat fejlesztése • Etikus gazdasági és társadalmi viselkedésmódok • Globális problémák megoldása 	<ul style="list-style-type: none"> • Nemzeti hagyományok, nemzeti öntudat • Európai értékrend • Nemzetiségek tisztelete • Globális problémák iránti érzékenység • Fenntarthatóság iránti felelős magatartás • Értékálló, korszerű, használható tudás • Nemzedékek közötti együttműködés, párbeszéd, kölcsönösség

4. táblázat. *Műveltségi területek*

NAT 1995 (130/1995)	NAT 2003 (243/2003) NAT 2007 (202/2007)	NAT 2012 (110/2012)
<ul style="list-style-type: none"> • Anyanyelv és irodalom (magyar nyelv és irodalom; kisebbségi nyelv és irodalom) • Élő idegen nyelv • Matematika • Ember és társadalom: társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek, emberismeret; történelem • Ember és természet: természetismeret; fizika; kémia; biológia és egészségtan • Földünk és környezetünk • Művészetek: ének-zene; tánc; dráma; vizuális kultúra; mozgókép-kultúra és médiaismeret • Informatika: számítástechnika, könyvtárhasználat • Életvitel és gyakorlati ismeretek: technika; háztartástan és gazdálkodás; pályorientáció • Testnevelés és sport 	<ul style="list-style-type: none"> • Magyar nyelv és irodalom • Élő idegen nyelv • Matematika • Ember és társadalom • Ember a természetben • Földünk- környezetünk • Művészetek • Informatika • Életvitel és gyakorlati ismeretek • Testnevelés és sport 	<ul style="list-style-type: none"> • Magyar nyelv és irodalom • Idegen nyelvek • Matematika • Ember és társadalom • Ember és természet • Földünk- környezetünk • Művészetek • Informatika • Életvitel és gyakorlat • Testnevelés és sport

4. A tanító alapképzési szak követelményei a 2016. évi rendelet²⁰ alapján

Az alapképzési szak megnevezése: tanító (Primary School Teaching), a szakon szerezhető végzettségi szint: *alap- (baccalaureus, bachelor; rövidítve: BA-) fokozat*. a szakképzettség oklevélben szereplő megjelölése: tanító. A képzési idő: 8 félév. Az alapfokozat megszerzéséhez összegyűjtendő kreditek száma 240. A szak orientációja kiegyensúlyozott (40-60 százalék); a szakdolgozat készítéséhez rendelt kreditérték 15; az intézményen kívüli összefüggő gyakorlati képzés minimális kreditértéke 12; a szabadon választható tantárgyakhoz rendelhető minimális kreditérték szintén 12.

²⁰ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról.

gukat a választott műveltségterületnek megfelelően – jogtalanul – szakosnak, nem tanárnak, nem is tanítónak, hanem például magyar szakosnak, stb. Mindezt erősíti a képzés folyamán a meghatározó óraszám.

A problémák sora: Ki lesz hivatását gyakorló tanító? Hány műveltségterületben szerez kimagasló módszertani kultúrát az 1-4. osztályos tanítói hivatásához? Mi indokolja az 5-6. osztályos műveltségterületi tanulmányokat, ha a végzettség tanító marad, másképpen: a négyéves tanulmányok után is BA az alapképzettség. Miért nincs egyetemi, MA tanító szak Magyarországon?²¹ Miért csökkent a mester-ségre való alapozó pedagógiai tárgyak óraszám (pl. didaktika, tantárgypedagógia I félév)?

6. Összefoglalás

A tanítói hivatásra való felkészítés évszázados öröksége elsősorban az, hogy a tanítóképzésben meghatározó volt a valláserkölcsön alapuló *emberkép*, amely iránytű volt a tanító tudásában, képességeiben, attitűdjeiben, felelősségében és autonómiájában. Ahogy Kornis Gyula fogalmazta: „*A nemzeti társadalom gyökeres és tartós megújódása elsősorban a neveléstől függ*”. A nevelés többé vagy kevésbé tudatosan, mindig az alapvető fontosságú értékek létrehozására törekedett országoktól, történelmi koroktól és irányzatoktól függetlenül.

Az alapvető értékek általában emberképben jelentek meg. Az emberkép mind az elmélet, mind a gyakorlat szempontjából fontos, mert orientáló támpontokat nyújt a nevelési törekvésekhez és a hatásszervezéshez. Fontosságát az az álláspont is jól tükrözi, amely szerint „*az emberkép a nevelés szempontjából ugyan nem minden, de emberkép nélkül nincs semmi*”. Az Európai Unió emberképének alapvető jellemzője a moralitás és a szociális életképesség egysége. Ezek alapján hiánypótló Bábosik István koncepciója, miszerint *a konstruktív életvezetés* mindkét – közösségfejlesztő vagy morális komponens és az önfejlesztő, tehát az életvezetés sikerét biztosító összetevő – komponensének megalapozását szolgáló személyiségbeli feltételrendszer kiegyensúlyozott fejlesztése a nevelés stratégiai kérdése volt és marad az Európai Unió keretein belül is.²²

A tanítóképzés évszázados öröksége a *képesítés* differenciáltsága, gyakorlat-orientáltsága, magas szintű módszertani kultúrája. Az iskolai gyakorlat és a művészeti oktatás hangsúlyos szerepe a tanításban.

Az elméleti és gyakorlati képzés egyensúlyára megkülönböztetett figyelmet fordítottak a neveléstudományi és a művészeti tárgyak gondozásában.

²¹ Kivéve: Magyarországon a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán a tanító mesterképzési szakon folyó oktatás célja a buddhista tanító alapképzési szakon elsajátított ismeretekre és kompetenciákra építve azok további bővítése, ill. elmélyítése. <https://www.tkbh.hu/oktatás/mesterkepzes>

²² Bábosik István, 2004. 14-15. o., 2019. 18-19. o.

Az elemi, népiskolai képzésben kitüntetett szerepet kapott a mindennapi életre, a munkára való felkészítés a kertészeti, gazdasági ismeretek tanításával.

A fentiek megvalósítása érdekében nagy gondot fordítottak a megfelelő feltételek, úgy a zene-, torna- és díszteremben, mind a kiválóan felszerelt szertárakban, könyvtárakban, kiszolgáló helyiségekben, valamint a gyakorlókert és a szakember, a kertész, valamint a gyakorlóiskola és testülete munkájával.

A felügyelő minisztériumok vezetői, államtitkárai nagy gondot fordítottak a társadalom szemléletformáló intézményeire, a népiskolákra. S végül, máig is a legfontosabb Eötvös József üzenete: „*Úgy hiszem, senki sem fogja kétségbe vonni ezen állítást, hiszen elismert elv: hogy minden iskolánál, de főként a népiskolában tulajdonképpen minden a tanítótól függ...*”

Felhasznált irodalom

- A Bologna-folyamat, Berlin 2003: „Az Európai Felsőoktatási Térség megvalósítása.” www.nefmi.gov.hu/letolt/felsoo/berlini_kommunike.pdf
- A Győri M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítónőképző-Intézet XIV. Értesítője az 1909-10. tanévről. Szerkesztette: Karsay Jolán igazgatónő, Győr, 1910.
- Bábosik István: *Neveléstudományok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Bábosik István: *Értéktanterv az iskolában – A konstruktív életvezetés megalapozása*. In: A magyarság megtartó ereje III., Győr, 2019.
- Báthory Zoltán: *Maratoni reform*. ÖNKONET Kft., Budapest, 2001.
- Évkönyv, 1965.
- Hunyady György: *A pedagógusképzés az európai csatlakozás időszakában*. In: Pedagógusképzés, Budapesti Tanítóképző Főiskola, Budapest, 1997.
- Kornis Gyula: *Magyarország közoktatásügye a világháború óta*. Budapest, 1927.
- Kovátsné Németh Mária: *A győri tanítóképzés kronológiája*. In: Óvó- és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei. Tanító- és Óvóképző Főiskolák Kollégiuma, Debrecen, 1996.
- Kovátsné Németh Mária (szerk.): *Hagyomány és korszerűség*. In: Apáczai Csere János Főiskola Évkönyv 1997/98, Palatia Nyomda, Győr, 1998.
- Kovátsné Németh Mária: *Pedagógiai rendszerek, elvek és értékek az ezredfordulón*. Comenius Bt., Pécs, 2000.
- Kovátsné Németh Mária: *Győri tanítóképzés 1778-2008*. Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr, 2008.
- Kovátsné Németh Mária: *A győri tanítóképzés küldetése a Kárpát-medencében, különös tekintettel a magyar királyi állami tanítóképző-intézetek tevékenységére*. In: Kováts-Németh Mária – Tölgyesi József (szerk.): *A magyarság megtartó ereje*. MTA Veab Neveléstudományi Szakbizottság, Veszprém, 2017.
- Markó Endre: *A győri tanítóképzés negyedszázada 1959-1984*. In: *A győri tanítóképzés huszonöt éve 1959-1984*, ACSJ Tanítóképző Főiskola, Győr, 1984.
- Protocollum ad Magisterias Præparandorum de anno 1778-1858*. Győr.
- Ratio educationis*. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta: Mészáros István, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet 158/1994. (XI. 17.) Korm. rendelet